

نقد و بررسی

کتاب "حقوق بشر دوستانه"

گروه پژوهش فصلنامه

می سازد. انتقال اجباری غیرنظامیان به داخل خاک عراق، اعدام انفرادی و دسته جمعی غیرنظامیان در مناطق اشغال شده، اسیر کردن و نگهدار غیرنظامیان در اردوگاه های نظامی، حملات گسترده به مناطق غیرنظامی و حمله به آثار فرهنگی از جمله

مسواری است که در فصل دوم کتاب به آنها پرداخته شده است.

پورمحمدی فصل سوم کتاب حقوق بشر دوستانه را مربوط به رفتار عراق با نظامیان و اسیران جنگی خواند و گفت: در رفتار عراق با نظامیان در صحنه نبرد، حکم اعدام برای پاسداران یک اصل بود. وی تصریح کرد: یکی از مشاهدات عینی من و سایر آزادگان قتل عام مجروحان و شکنجه رزمندگان در حین دستگیری بود. نویسنده کتاب حقوق بشر دوستانه با اعلام اینکه بخش دوم فصل سوم، رفتار عراق با اسیران جنگی را بررسی می کند، اظهار داشت: ناپدید شدن اسیران، اردوگاه های محقر اسرا از جمله موارد نقض حقوق بشر دوستانه در این بخش است.

نشست نقد و بررسی کتاب حقوق بشر دوستانه تألیف نعمت... پورمحمدی روز سه شنبه مورخ ۱۳۸۷/۷/۱۳ در مرکز اسناد دفاع مقدس با حضور اساتید و علاقه مندان به این حوزه مطالعاتی برگزار شد.

در ابتدای این جلسه نعمت... پورمحمدی مؤلف کتاب که خود از رزمندگان و آزادگان جنگ تحمیلی است با اشاره به نحوه شکل گیری تألیف کتاب «حقوق بشر دوستانه» گفت: این کتاب پایان نامه کارشناسی ارشد من است که توسط مرکز اسناد دفاع مقدس به چاپ رسیده است. وی در مورد انگیزه های تألیف این موضوع تأکید کرد: همه کسانی که با جنگ در ارتباط بودند مسایل داخلی جنگ تحمیلی مانند حمله به مناطق مسکونی و را شاهد بودند، ولی اسرار مربوط به رفتار دشمن با اسرای جنگی که در ذهن و خاطرات رزمندگان و آزادگان مانده اند، و اعترافات افسران عراقی که به اسارت ایران درآمدند و آزادانه به افشای جنایت رژیم صدام در نقض حقوق اولیه جنگ پرداخته اند، موضوعاتی است که باید به رشته تحریر درآید.

مؤلف کتاب حقوق بشر دوستانه در خصوص سازماندهی کتاب گفت: فصل اول این کتاب راجع به تاریخچه و سیر تکوین حقوق بشر دوستانه بین المللی و جایگاه آن در نظام حقوقی است. فصل دوم کتاب نیز که مربوط به رفتار عراق با افراد و اهداف غیرنظامی است، اصل تفکیک در حقوق بین المللی بشر دوستانه را مطرح

در ادامه این نشست میرزایی به عنوان اولین منتقد کتاب حقوق بشر دوستانه به ایراد سخن پرداخت و اظهار داشت: اولین و بزرگترین اشکال این کتاب، متدلوژی کتاب است و استنادهای این کتاب هم دارای اشکالات بسیار است. وی کتاب را در مقام یک پایان نامه دانشجویی کارشناسی ارشد قابل قبول دانست و در عین حال تصریح کرد: وقتی قرار است به کتابی استناد شود و یک مرکز تحقیقاتی آنرا چاپ می کند باید اشکالات علمی آن نیز برطرف شود.

این منتقد، استنادات کتاب حقوق بشر دوستانه را بسیار ضعیف خواند و گفت: در برخی موارد که اصلاً استناد نداریم و در برخی جاها نیز از استناد غلط استفاده شده است. مثلاً از ICG استناد آورده اند ولی وقتی استناد را نگاه می کنیم GA نوشته شده است.

وی با تأکید بر اینکه اگر بخواهیم به کتابی در مجامع جهانی بپردازیم حتماً باید منبع و مأخذ خارجی هم داشته باشد، گفت: این کتاب دو سه منبع خارجی دارد که یا اشتباه است و یا اینکه شماره صفحه و مکان چاپ آن درج نشده است که این باعث می شود به لحاظ علمی نتوان به آن استناد کرد.

میرزایی سومین انتقاد خود به این کتاب را مسایل علمی دانست و افزود: اشکال بسیار بزرگی که از ارزش علمی کتاب کم می کند اشتباهات علمی است. به عنوان مثال در صفحه ۱۴۵ همه استنادات از کتاب دکتر زمانی است. مثلاً نوشته شده که آمریکا علیه مردم ویتنام از عنصر BZ استفاده کرد که با گذشت نیم قرن آثار آن بر مزارع و اکوسیستم ها مشخص است، در حالیکه عنصر BZ هیچ اثری بر محیط زیست ندارد و آنچه که آمریکایی ها استفاده کردند عامل نارنجی یا دی اکسید بود که به خود آمریکایی ها هم ضرر زد. BZ یک عامل ناتوان کننده شیمیایی است.

وی افزود: در همین صفحه نوشته شده که شوروی سابق از عامل طاوول زا و اعصاب موسوم به باران زرد استفاده کرد در حالیکه باران زرد یک عامل بیولوژیک است.

میرزایی با اشاره به اینکه در صفحه ۱۴۹ کتاب به کارگیری انواع عوامل شیمیایی مانند گازهای خردل،

وی در ادامه با اشاره به استفاده گسترده عراق از سلاح های شیمیایی که نمونه های دلخراش آنرا شاهد بوده افزود: نمونه های عینی حملات عراق را چه در صحنه نبرد و چه در پشت جبهه را که هر دو مورد برطبق قرارداد های بین المللی و پروتکل های بین المللی چه در مناطق مسکونی و چه در مناطق نظامی، کاملاً ممنوع است؛ در این کتاب مورد بررسی قرار داده ایم.

پورمحمدی فصل چهارم کتاب را در مورد مواضع سازمان های بین المللی، سازمان ملل و شورای امنیت در برابر کاربرد سلاح های شیمیایی ذکر کرد و گفت: فصل پنجم درباره به کارگیری روش های منع شده در جنگ است که نقض

پروتکل ۱۹۷۷ است از جمله توسل به حملات کورکورانه، آلوده کردن محیط زیست، حمله به خطوط هوایی بین المللی و حمله به هواپیمای مسافربری را در بر می گیرد.

وی در توصیف حقوق بشر دوستانه، خاطر نشان کرد: حقوق بشر دوستانه بخشی از حقوق بین المللی

عمومی است که به کاربرد نیروهای مسلح و رفتار با افراد در جریان درگیری های مسلحانه مربوط می شود و هدف آن کاهش یا محدود کردن کشتن و رفتار نامطلوب با افراد در زمان جنگ است.

این نویسنده ادامه داد: حقوق بشر دوستانه جایگزین مفهوم حقوق جنگ شده است و در واقع، آن بخشی از حقوق بین الملل جنگ است که رعایت آنها در درگیری های مسلحانه به ملاحظات انسانی و کاهش دردهای افراد می انجامد و منابع اصلی آن نیز پروتکل های چهارگانه کنوانسیون ژنو معروف به کنوانسیون ۱۹۴۹ ژنو و پروتکل الحاقی آن که معروف به پروتکل ۱۹۷۷ است، می باشد.

نویسنده کتاب:

در رفتار عراق

با نظامیان در صحنه نبرد،

حکم اعدام برای

پاسداران یک اصل بود

وی ایراد محتوایی کتاب را در ارتباط با اشکالات روش شناختی بیان کرد و با اشاره به صفحات ۱۶۶ تا ۱۷۸ خاطر نشان ساخت: تیتیر این صفحات اعتراضات عراق به حملات شیمیایی است که نامناسب به نظر می رسد و از صفحه ۱۸ تا ۵۲، ۳۴ مأخذ مورد استناد قرار گرفته است که یک مأخذ دست اول در میان آنها وجود ندارد. یزدان فام تصریح کرد: در موارد متعددی مطالبی از قول کمیته صلیب سرخ ذکر شده است ولی وقتی مراجعه می کنیم مأخذ سازمان تبلیغات اسلامی است. این کتاب باید از چنان سندیتی برخوردار باشد که بتوان آن را به عنوان رفتار جنایتکارانه صدام در جنگ علیه

ایران ترجمه کرد. کتاب ادعای نامه ای علیه رفتار غیربشری صدام علیه ایران است، و چنین ادعایی تنها با ارائه مستندات قوی می تواند در خواننده اثرگذار باشد و آن را نسبت به ادعا متقاعد سازد. به خصوص اگر قرار باشد این کتاب در سطح بین المللی مطرح شود. وی با اشاره به صفحه ۴۴ کتاب که در آن

حقوق بشر دوستانه در واقع بخشی از حقوق بین الملل جنگ است که رعایت آنها در درگیری های مسلحانه به ملاحظات انسانی و کاهش دردهای افراد می انجامد

تیتیری با عنوان «بررسی تئوریک یک مسئله» آمده است، تصریح کرد: با توجه به این که کتاب مزبور کتاب حقوقی است و فصول اولیه کتاب مبانی و اصول حاکم بر حقوق بشر دوستانه را به تفصیل بیان کرده است و در فصول بعد به بیان مصادیق آن پرداخته است، این تیتیر و مباحث آن نامربوط و متفاوت از بقیه فصول است.

این نویسنده و پژوهشگر دفاع مقدس با بیان اینکه هر یک از فصول کتاب به دلیل بحث مستقلی که دارند، به نتیجه گیری نیاز دارند، در حالیکه که نویسنده از ارائه هرگونه جمع بندی و نتیجه گیری در پایان فصل ها خودداری کرده است. وی سپس با اشاره به متن نامناسب نتیجه گیری پایانی، اظهار داشت نتیجه گیری

تاویل زا، فسفر، اعصاب، ناتوان کننده، نیتروژن، ترکیبات خردلی و سیانور اشاره شده است، گفت: اصلاً گاز شیمیایی فسفر نداریم و این خودش عامل اعصاب است و یا خردل همان تاویل زا است، نیتروژن عامل سمی نیست بلکه خردل نیتروژنی عامل سمی است.

وی صفحه آخر فهرست راهنما و ذکر دی اتیل سولفید و دی کلرید را اشکال علمی دیگر کتاب خواند و گفت: دی کلرو دی اتیل سولفید یک عامل است در حالی که اینجا از آن به عنوان دو عامل یاد شده است.

یزدان فام نویسنده و پژوهشگر نیز به عنوان دومین منتقد کتاب حقوق بشر دوستانه با بیان اینکه این کتاب هم دارای نقاط قوت و هم نقاط ضعف است، بحث نظری کتاب را یکی از نقاط قوت کتاب ارزیابی کرد که می تواند پایه ای برای ارائه مستندات دقیق و ارزیابی اقدامات و رفتار دولت عراق در طول هشت سال جنگ باشد.

وی با اشاره به تعارض ظاهری بین جنگ و حقوق تأکید کرد: به لحاظ نظری فرض بر این است که کسانی که وارد جنگ می شوند، از همه ابزارها علیه دیگران استفاده می کنند. توسل به زور پایانی بر حقوق بین الملل است. ولی عملاً آغاز جنگ به این معنا نیست که هر کسی هر کاری خواست می تواند انجام دهد. بین حقوق جنگ و حقوق در جنگ، تفاوت وجود دارد. حقوق جنگ عملاً با شروع جنگ نقض می شود؛ حقوق در جنگ عملاً از زمانی مصداق دارد که جنگ شروع می شود. افکار عمومی جهان و وجدان بشری، حاضر به مشاهده درد و آلام بشر در زمان جنگ هم نیست. این خواست عمومی در قالب حقوق بشر دوستانه جلوه کرده و در کنوانسیون چهارگانه ژنو به آن پرداخته شده است و طرف های جنگ را به رعایت آنها می خواند.

این منتقد، انتقادات خود از آن کتاب را در سه محور شکلی، محتوایی و روش شناسی دسته بندی کرد و گفت: به لحاظ شکلی برای نوشتن تحقیق، فصل بندی و ارجاعات شیوه خاصی در علوم اجتماعی وجود دارد که در این کتاب به آنها کمتر توجه شده است. برای نمونه ارجاعات به شکل نادرست و به شیوه های متفاوتی انجام شده است.

آزادگان و رزمندگان را سازمان تبلیغات منتشر کرده است و من نیز از آنها بهره بردم.

پورمحمدی در خصوص متدلوزی کتاب نیز تصریح کرد: ابتدا مواردی را که مربوط به کاربرد سلاح‌های شیمیایی مانند پروتکل‌ها، قطعه‌نامه‌ها و بود استفاده کردم و پس از آن نمونه‌هایی که استفاده از آنها ممنوع بود را ذکر کردم که حتی کشورهایی که در جنگ جهانی اول از آن استفاده کرده‌اند آن را به شدت انکار می‌کنند.

وی در پایان خاطر نشان کرد: در جنگ‌ها طبق حقوق بشر دوستانه طرفین آزاد نیستند هر کاری را انجام دهند از جمله اینکه به مراکز فرهنگی حمله کنند یا شهرها، مدارس و مکان‌های مذهبی را بمباران کنند که رژیم صدام اصلاً به آنها توجهی نداشت و در نتیجه گیری هم اشاره کردم که حمایت آمریکا از این اعمال دولت عراق کاملاً واضح است و این مطلب نیز اغراق نبود.

پایانی بسیار ضعیف است و حتی در مواردی ناقص ادعای کل کتاب است و در عین حال با طرح مباحثی مانند حمایت آمریکا از نقض حقوق بشر دوستانه در جنگ به شکل شعاری، مسئولیت عراق را در رفتار خشونت‌آمیز با غیرنظامیان و نظامیان کم‌رنگ کرد است. در حالیکه به لحاظ حقوقی، عراق مسوول اعمال خودش است و حمایت آمریکا از این کشور نمی‌تواند مسئولیت آن را رفع کند.

وی ادامه داد: در فصلی با نام «توسل به حملات کورکورانه» حمله به مناطق مسکونی و مدارس آورده شده در حالیکه این مورد جزو مصادیق عینی نقض حقوق بشر دوستانه است که باید فصل مستقلی به آن اختصاص می‌یافت. فقدان چنین فصلی عملاً به کم‌رنگ شدن اقدام عراق در حمله به مدارس منجر شده است.

یزدان فام برخی عکس‌های ارائه شده در کتاب را بدون تاریخ ذکر کرد که می‌تواند به تضعیف اهمیت آنها منجر شود. این عکس‌ها به دلیل مستند بودن باید دارای تاریخ هم باشند. وی در همین ارتباط گفت: در یک مورد هم به «فرمان شماره یک صدام برای قتل سپاهیان» اشاره شد که اگر عکس سند هم ارائه می‌شد، این موضوع از سندیت بیشتری برخوردار می‌شد.

پورمحمدی نویسنده کتاب در پاسخ به منتقدین گفت: سعی شده تمامی موارد مطرح شده در کتاب مستند باشند و در خصوص مباحث فنی و علمی نیز چون اطلاعات فنی نداشتم از چند کتاب راجع به کاربرد سلاح‌های شیمیایی همانند نوشته دکتر زمانی استفاده کردم و عیناً فیش برداری نموده‌ام. وی ادامه داد: در صفحه ۱۴۹ کتاب هم از کتابی که چاپ ستاد جبهه و جنگ بود استفاده کردم و اگر اشتباهی شده از متن آن کتاب است.

نویسنده کتاب حقوق بشر دوستانه درباره اینکه در فصل چهارم کتاب از یک مأخذ استفاده شده است توضیح داد و افزود: من کتاب‌های متعددی را مشاهده کردم که از این روش استفاده کرده‌اند و از واژه «همان» استفاده نموده‌اند.

وی گفت: بیشتر خاطرات و مشاهدات عینی